

als typen van Cramer zouden aangemerkt kunnen worden. Hetzelfde kan ik echter niet zeggen van de andere uitheemsche soorten, aangezien ik deze te weinig ken. Dit zou uitgemaakt moeten worden door een nauwkeurige vergelijkende studie aan de hand van Cramers afbeeldingen.

Zooals bekend, is het materiaal van Cramer vrijwel geheel verloren gegaan, wat met het oog op zijn talrijke typen erg te betreuren is. Een gedeelte echter moet in de coll. van Lennep terecht zijn gekomen, dit bevindt zich thans allicht bij de Heide-Mij. Een ander (klein?) gedeelte moet via van Lennep en van Eyndhoven in de coll. Felder zijn beland en is met deze naar Tring gegaan. Ik ben echter, bij een bezoek aan Tring, enkele jaren geleden, daaromtrent niet veel positiefs te weten kunnen komen.

Omtrent den persoon van Pieter Cramer heb ik geen enkel biografisch gegeven kunnen vinden. Ook dit is te betreuren, want het geldt ongetwijfeld een figuur van beteekenis uit de laatste decennia der 18e eeuw, toen de Fransche revolutie reeds haar schaduwen vooruit begon te werpen. Misschien bevatten de archieven van het Zeeuwsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen te Middelburg, waarvan hij lid was (indien zij nog bestaan), enkele gegevens omtrent dezen verdienstelijken Nederlander, wiens naam als Lepidopteroloog zal blijven voortleven, zoolang onze Entomologische wetenschap in haar huidigen vorm blijft bestaan.

De Heide-Mij. komt een woord van waardeering toe, omdat zij deze historisch belangrijke collectie voor een wissen ondergang heeft weten te behouden.

Laboratorium voor Entomologie, Wageningen.

W. ROEPKE.

Wanneer *Vanessa's* haar winterverblijfplaatsen opzoeken.

Op onze Wintervergadering van 1935 te 's Gravenhage heb ik reeds bij voorbaat het antwoord gegeven op de vraag van den Heer Van Pelt Lechner in de vorige E. B.

Onze *Vanessa's* gaan reeds midden in den zomer hunne winterrust in. Ik heb dit herhaaldelijk in mijn Insectarium kunnen waarnemen en ook in de vrije natuur heb ik dikwijls de vlinders reeds in Juli of in het begin van Augustus onder rieten daken, tusschen bossen geplukte hei, in holle boomen enz. in hunne winterkwartieren aangetroffen.

De vlinders van deze soorten, welke men later nog in aantal ziet rondvliegen, gaan, vermoed ik, alle vóór den winter te gronde.

Vanessa io L. geeft soms nog in de tweede helft van den

zomer eene tweede generatie. In September 1901 kreeg ik hierbij de *ab. fulva* Oud. in tal van exemplaren, waarvan zich vele in het Zoölogisch Museum te Amsterdam bevinden. De imagines van deze tweede generatie sterven waarschijnlijk alle nog in het najaar.

Ook de derde generatie van *Vanessa urticae* L. overwintert denkelijk niet. Dit doen de vlinders der tweede generatie, misschien ook wel die van de eerste.

Ik neem meteen deze gelegenheid te baat om eene verbetering in bovengenoemd gedrukt verslag aan te brengen. Men wordt verzocht te lezen op pag. XXXV regels 15 en 16 van boven: „De soorten hebben een groot verspreidingsgebied met weinige of geene locale rassen.”

R. A. POLAK.

Raadselachtige Hommelsterfte.

Op weg van mijne woning naar „Artis” passeer ik dagelijks eenige malen een paar vrij zware, mooie laatbloeiende linden (*Tilia alba* Alt) in het kleine plantsoentje aan de Roeterstraat. Ze hebben in den bloeitijd, wanneer de linden in „Artis” en in het Wertheimplantsoen zijn uitgebloeid, mijne bijzondere opmerkzaamheid. Dan worden ze bevlogen door mijne honigbijen en natuurlijk ook door tal van hommels.

Den 3den Augustus van dit jaar lag het onder deze linden bezaaid met doode en stervende hommels. En wel in die mate, dat talrijke voorbijgangers bleven staan, om er naar te kijken. Den volgenden dag herhaalde zich het verschijnsel. Toen werd het ruw en regenachtig weer, dat nog aanhoudt, terwijl ik dit schrijf (15 Aug.). Inmiddels zijn de linden uitgebloeid, zoodat verdere waarnemingen dit jaar niet meer plaats kunnen hebben.

Toen ik de vele doode hommels pas op den bodem zag liggen, dacht ik eerst aan eene verstoorde kolonie. Maar er waren verschillende soorten bij, als *Bombus terrestris* L., *B. hortorum* L., *B. hypnorum* L. en waarschijnlijk nog wel andere. Daarop vlogen mijne gedachten onmiddellijk naar de jammerlijke derris-bestuiving van onze beplantingen. Maar noch de doode hommels, noch de boomen vertoonden daarvan de sporen. Gelukkig zal er hier in dezen tijd wel geen derris meer in voorraad zijn. En laten we hopen, dat het nimmer weer gebruikt wordt, om insecten in de vrije natuur te bestrijden, als andere goedkoopere en meer het doel trefende middelen kunnen worden aangewend, zoodat het gewenschte resultaat bereikt wordt, zonder de fauna te vernielen en zonder dat misschien nog ander kwaad er mee bedreven wordt.

Ik heb van de doode hommels in de Roeterstraat eenige